

Selahaddin Üniversitesi

Diller Fakültesi

Türk Dili Bölümü

EDEBİ METİN ANALİZİ

Dördüncü Sınıf

Ders Hocası:

Sinan Dışad Tahsin

2023-2024

Edebî Metinler:

İnsanların iç dünyasında zevk uyandırmak ve onları etkilemek için ortaya konulan edebi yazılardır. Şair ve yazarlar bu etkiyi gerçekleştirmek için kelimeler üzerine yoğun ve derin anlamlar yükler, kimisi şekil açısından bunu yakalamak ister kimi de anlam açısından ...

Edebi metinlerde amaç sadece anlamları sunmak değil aynı zamanda kişiyi etkilemek amaçların en başında gelir. Şair ve yazarlar hayal dünyasını düşünceleriyle yoğunlaştırır ve bunu yazıya döker. Edebi metinleri anlamak için söz ve terkipler, edebi tarzlar hakkında ön bilgiye sahip olunmalıdır.

Bir başka ifadeyle **edebi metin**, duygu düşünce ve hayallerin insanda heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde ve estetik bir yapı içinde söylenmesi ve yazılması ile oluşan edebiyat ürünlerine denir.

Üslup Nedir?

Üslup yazış tarzıdır, içeriğin biçime dönüşmesidir. Bu ise metnin temel anlamına, hakikî anlamına biçimden doğan çağrışımsal anlamlar ilave etmek demektir. Verilen mesajın ayrıca bir estetik değer kazanmasıdır. Aynı fikir, aynı düşünce bilindiği gibi farklı biçimlerde ifade edilebilir. Bu olay, aynı içeriğin farklı biçimler kazandığını gösterir.

Mesela bir çay bahçesinde üç müşterinin ayrı ayrı garsondan çay istediğini düşünelim: Üçünün de garsona vereceği mesaj aynıdır: “Bir çay istiyorum” Fakat müşterilerin her biri bu mesajı kendi üslubunda verecektir: Birisi

“Bir çay!”, diğeri “Bir tavşan kanı!” bir diğeri “Bana da bir demli!” diyebilir. Aynı mesaj bu cümlelerde üç ayrı biçime yani üç ayrı üslûba

kavuşmuştur. Bu cümleler, farklı çağrışımlara sahiptir ve mesaj, bu farklı çağrışımlarla anlam yönünden zenginleşir.

İçerik ve biçim bir kağıdın iki yüzü gibi birbirinden ayrılamaz ve her ikisinin de metnin toplam anlamında katkıları vardır. Biçim analizi, ilgili bilim dallarına göre de sınıflandırılabilir:

- Sözlükbilimsel inceleme: Kelime alanları, dil seviyesi, yan anlamlar, modalizatörler vb.
- Retorik inceleme: Söz sanatları...
- Dilbilgisi incelemesi: Cümle tipleri, zaman değerleri, noktalama...
- Poetik inceleme: Ahenk, ritim, mısralaştırma teknikleri.

Edebi Analiz Nedir?

Edebi bir analiz, temel olarak bir edebiyat eserinin analizini ifade eder. Bir yazarın eserini değerlendirmeye, analiz etmeye ve eleştirmeye çalışır. Bu nedenle, edebi bir analiz, bir eserin tanımlarından, analizinden ve değerlendirmelerinden oluşur. Şiir, kısa hikaye, roman veya drama - herhangi bir edebi eser üzerinde edebi bir analiz yapılabilir. Edebi bir analizin temel amacı, belirli bir edebiyat eserinin nasıl ve neden yazıldığını incelemektir. Edebi analiz hakkında bilgi verdikten sonra, şimdi adım adım edebi bir analiz yazmayı görelim.

Bir Edebi Analiz Nasıl Yazılır ve Adımları:

1. Metne Karar Ver

Önce hangi metinden başlamak istediğinize karar verin ve metnin türünü belirleyin. İçinize en çok sinen ve olumlu bir enerjiyle yol alacağınızı düşündüğünüz metni seçin ve okumanızı bu yönde yapın.

2. Dikkatlice Oku

Edebi incelemeye başlamadan önce yapılacak ilk şey seçilen eseri dikkatlice okumaktır. Not alın ve önemli yerleri okurken işaretleyin. (Bir metni dikkatlice nasıl okuyacağınızla ilgili daha fazla ipucu istiyorsanız, ne okuduğunuzu nasıl anlayacağınızı okuyun).

3. Tez Cümlesinin Ana Düşüncesini Oluştur

Bu adımda düşünmek için biraz zaman harcayın ve ardından bir tez cümlesi oluşturun: Metin hakkındaki tam izleniminizi çok açık bir şekilde ifade eden tek bir cümledir bu.

4. Metni Gözden Geçir

Metni gözden geçirin, bu sefer kendinize şu soruyu sorun: Yazar bu amacını nasıl gerçekleştiriyor? Bu, özellikleri rastgele tespit etme girişimi olmamalı, metnin mesajını veya anlamını iletmek için dilin nasıl kullanıldığını düşünmek şeklinde hayata geçirilmelidir. Metni tez cümlelerinize hizmet eden pek çok farklı dilsel araç için araştırın ve kesit üzerinde notlar alın.

5. Alıntıları ve Yapısal Unsurları Belirle

Yaklaşık beş dakikalık yakın okuma süresi bittikten sonra yazarın anlamı veya mesajı iletmek için kullandığı üç veya dört ana yapısal unsuru bulmuş olmalısınız. Bu yolların her birinden en az iki alıntı

seçin ve bunları başlıklar altında düzenleyin, örneğin: doğa imgelemi, dini sembolizm, bir savaş motifi, ritim.

6. Metni Farklı Ögelere Ayırma

Eğer eseri parçalarına ayırırsanız, edebiyat eserini daha iyi anlayabilir ve değerlendirebilirsiniz. Aynı elemanların incelenmesi size işin derinlemesine bir bilgisini verecektir.

7. Karakterleri Analiz Et

Farklı karakterlerin özelliklerini ve niteliklerini analiz edin ve farklı durumlara nasıl tepki verdiklerini gözlemleyin. Kitabın sonunda bu karakterlerde herhangi bir değişiklik var mı? Bu karakterlerin neden böyle davrandıklarını veya davrandıklarını analiz etmeye çalışın. İki veya daha fazla karakteri karşılaştırın ve karşılaştırın. Kahramanı özel dikkat edin.

8. Edebi Cihazları Analiz Edin

Çalışmada semboller, metaforlar, görüntüler, tekrarlar, kişileştirmeler vb. Gibi edebi cihazları tanımlayın. Bu cihazların neden kullanıldığını ve bunların yarattıkları etkileri inceleyin.

9. Arsa Analizi

Arsa, hikayeyi oluşturan olaylar ve olaylar dizisidir. Olaylar arasındaki ilişkiyi inceleyin ve arsa unsurlarını tanımlamaya çalışın: açıklama, yükselen eylem, doruk noktası, düşme hareketi ve çözümlülük.

10.Ayarı Analiz Et

Çalışmadaki yerini ve zaman periyodunu tanımlayın ve bu ayarın olaylar ve hikayenin karakterleri üzerindeki etkisini analiz edin. Bu ayarı seçmek için özel bir neden var mı? Grafik analizi veya karakter analizinde baktıysanız, ayarın ayrıca analiz edilmesi gerekmez.

11.Stil ve Dil Analizi

Yazar tarafından ne tür bir dil kullanıldığını düşünün. Farklı karakterler için farklı diksiyon tipleri kullanıyor mu? Anlatıcı ne tür bir dil kullanıyor? Diğer karakterler tarafından kullanılan dilden farklı mı? Eserde kullanılan anlatım stilini tanımlar.

12.Tema Analizi

Temayı tanımlamak için yukarıdaki unsurları kullanın. Yazarın okurlara ilettiği ana mesaj nedir? Bu mesaj diğer içeriklere uygulanabilir mi?

13.Tüm Elemanları Birleştir

Farklı unsurları analiz etmek, edebiyat eserini bir bütün olarak anlamınıza ve takdir etmenize yardımcı olan bir süreçtir. Artık, çalışmanın farklı bileşenlerini iyi anladığınıza göre, metni analiz etmek için bunları bir araya getirebilirsiniz. Gibi sorular sorun.

- Belirli bir olay bir karakteri nasıl değiştirir?
- Edebi araçlar ne kadar etkiliydi? Yazar bu cihazları neden kullandı?
- Karakterin sonunda öğrenilen ders nedir?
- Farklı karakterler için yazarın farklı dil stilleri nelerdir?

- Karakterler gerçekçi olarak gösteriliyor mu? Olaylara gerçekçi tepki veriyorlar mı? Karakterler ayar ile aynı mı?
- Başarılı bir kurgu çalışması oluşturmak için bu unsurlar nasıl bir araya getirilir?

14.Edebi Analizin Giriş Kısımına Dikkat Et

Edebi analize, pasajla ilgili 1 ila 3 cümlelik kısa bir bağlamla başlayın. (Metin türünü belirleyin, pasajın bağlamı (okunan parça) hakkında neyin önemli olduğunu anlayınız.

15. İlk Gelişme Paragrafını Yaz

Sonra, ilk gelişme paragrafınıza başlayın. Her paragrafı bağımsız bir mini makale olarak düşünün. Bir nokta belirleyin, bunu bir alıntıyla örnekleyin, açıklayın (analiz edin).

16. Sonuç Bölümünü Kurgula

Girişiniz gibi, sonucunuz da kısa olmalıdır. Ana noktalarınızı ve bu noktaların tez ifadenize nasıl destek verdiğini özetleyin. Umarım edebi analiz yazma süreci sizi metnin amacı veya anlamı hakkında daha derin düşünmeye sevk etmiştir ve burada bununla ilgili bir fikir eklemek isteyebilirsiniz. Sonucu tez cümlenize referansla bitirin.

17. Hünerini Göster

En önemli şey, metnin neyle ilgili olduğunu, yazarın mesajı dil özellikleriyle nasıl ilettiğini anladığınızı ve yazınızı net, tutarlı ve bağlantılı bir şekilde yapılandığınızı göstermektir.

Edebi Analizin İşlevi

Bir eserin edebi analizi, bir metnin derinlemesine okunması, bağlamsallaştırılması, yapısını, kaynaklarını ve yazarın veya eserin başarılarını veya hatalarını gösterir.

Edebi, ulusal veya evrensel bir geleneği oluşturan yazarların ve eserlerin bilgilerini ele almak akademik bir gerekliliktir. Aynı zamanda bir edebi eseri etkili bir şekilde keşfetmek için bir araçtır.

Yapısı

Bir anlatı metninde yapı hakkında konuşurken, her çalışmaya bağlı olmasına rağmen, en az biri bir dış yapıdan (örneğin, bölümlerdeki metinlerin düzenlenmesi) ve bir iç yapıdan (hikayenin ortaya çıktığı alanlar, nasıl geliştirildiği) bahseder. arsa yükseltir

Genel Değerlendirme

Bir edebiyat analizi her zaman bir edebiyat eserinin ayrıntılı bir analizini içermelidir. Bir eseri tanımlar, analiz eder, değerlendirir ve eleştirir. Her ne kadar edebî bir analiz, bir eserin farklı bileşenlerini değerlendirmek zorunda olsa da, yazar, edebiyat eserini daha iyi anlamak ve değerlendirmek için birbirleriyle nasıl etkileşime girdiklerini ve etkilediklerini analiz etmek için bu farklı bileşenlerle ilgili bilgilerini kullanmalıdır.

İÇERİK VE BİÇİM ANALİZİ

A) İÇERİK ANALİZİ: Yazarın metinde geliştirdiği fikir ve temlerin araştırılmasıdır. Bir metinde içeriği oluşturan başlıca öğeler şunlardır:

- Metnin konusu
- Temel ve yardımcı fikirler
- Başlıca imajlar (semboller, arşitipler, stereotipler)
- Bir edebî akıma bağlı estetik ve ideolojik tercihler
- Dünyanın, çağın ifadesi olan yaklaşımlar
- Metnin akışı, gelişimi
- Yazarın niyeti
- Vb.

B) BİÇİM ANALİZİ: Biçim, yazarın fikir ve temleri yani içeriği ifade etmek için kullandığı yöntem ve tekniklerin bütünüdür. Bir metinde biçimi oluşturan başlıca öğeler şunlardır:

- Metnin türü (genre): Bir yazı biçiminin genel niteliklerini seçtiği türden alır. Bu durumda türün biçim özellikleri, aynı zamanda yazının biçim özellikleridir.

- Yazarın kullandığı kelime kadrosu (vokabuler)
- Kelime alanları, izotopiler
- Fiil çekimi, kip ve zamanların kullanımı
- Dil seviyesi
- Söz dizimi figürleri
- Cümle türleri
- Tonalite
- Ritim, armoni, ahenk
- Noktalama
- Metnin yapısı
- Edebî sanatlar (Retorik, sözün biçiminin incelenmesidir. Edebî eser yazmak bir yaratma işidir. Yazar, “olay”lar yaratır, şahıslar yaratır, dil

üzerinde oynayarak edebî sanatlar aracılığıyla anlam yaratır) Vb.

- Biçim (form) araştırması aslında bir üslup araştırmasıdır. Bir metnin biçimini incelemek, yazarın üslûbunu incelemek demektir.

Hikaye İncelemesi Nasıl Yapılır? Örnek Hikaye İncelemesi

Hikaye incelemesi yapmak, okunan bir hikayenin, biçim ve içerik açısından değerlendirilmesi ve bunu raporlanmasıdır. Hikaye analizi, esasen ciddi birikim, edebi dil gerektiren bir uğraştır. Hikaye incelemeleri yapan kişinin de çoğunlukla bir yazar olduğu unutulmamalıdır. Bu yazımızda, başlangıç düzeyinde yani orta, lise veya yeni hikaye incelemesi yazacaklar için hikaye incelemesi nasıl yapılır? Sorusuna yanıt aramak.

Türü ne olursa olsun yazılı bir metin için yazarının kafasında bir plan (planlama) olması şarttır. Buna aynı zamanda yol haritası da diyebiliriz. Neyi, nasıl ve nice anlatacağız? Hikaye incelemesinde dört ana başlık bulunmalıdır. Bunlar; hikaye hakkında bilgiler, olay, yazar hakkında bilgi ve yararlanılan kaynak olacaktır.

1. Hikâye Hakkında Bilgiler

Hikâyenin adı, hikâyenin yazarı, hikâyenin basım yeri ve basım yılı ile hikâyenin kaç sayfadan oluştuğu bu bölümde yazılmalıdır.

2. Olay (Epizot)

Bu bölümde hikayede geçen olayın özeti, olaydaki kişiler, kişilerin fiziksel ve ruhsal özellikleri, asıl ve yardımcı kişiler (kahramanlar), olayın geçtiği yer ve zaman, anlatıcı (olayı anlatan kişi), hikayenin dil ve anlatım özellikleri ile hikayenin ana fikri bu bölümde anlatılmalıdır.

Epizot: Bir roman, hikâye ya da destan türü metinlerde olay örgüsü içinde ana olaya bağlı ikinci derecedeki olay.

3. Hikaye Yazarının Hayatı, Sanatı ve Eserleri Hakkında Kısa Bilgi Faydalanılan Kaynaklar

Hikaye İnceleme Örneği:

Hikaye Adı (Örnek: Semaver)

(Sait Faik Abasıyanık)

Konu

Kısaca (Örnek: Hikayede fabrika işçisi Ali'nin, annesiyle geçirdiği mutlu günleri anlatılıyor).

Özet

İstanbul'daki Halıcıoğlu semtinde bir fabrikada işçi olarak çalışan Ali, annesiyle mutlu günler geçirmektedir. Annesi Ali'yi her gün sabah ezanıyla birlikte kaldırmakta, Ali de kızarmış ekmeğin kokusu dolan evde semaverin kaynayışına dalar ve huzurlu anlar geçirmektedir. Semaver, Ali'nin fabrikadaki huzursuzluğu, grevi, patronu unutturmaktadır ("Ali semaveri, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi. Ondan yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihal edilirdi."). Ali, annesini bir sabah, semaverin başında ölü bulur. Evlerinin mutluluk kaynağı 'Semaver' bir daha kaynamayacaktır artık.

Ana Fikir

İnsanı yaşama bağlayan, sevgi ve var olanla mutlu olabilmektir.

Hikayedeki Kişiler ve Özellikleri

Ali: Hikayenin başkahramanı. Fabrikadan eve gelen, annesine ve evine sevgisiyle ayakta kalan kişidir.

Anne: Ali'nin annesi. Mütevazı bir Anadolu kadınıdır.

Diğer Kişiler: Alinin ustası, komşu kadın ve Ali'nin arkadaşları

Mekan

Hikâye iki mekânda geçmektedir. Ev ve fabrika...

Zaman

Hikayede geçen zaman, her gün yaşanan sabah ve akşam arası aralıktır...

Dil ve Anlatım

Olay değil, yaşamsal ortamdan kaynaklanan izlenimlerin ve çağrışımların yer aldığı bir anlatım biçimi vardır Sade ve anlaşılır dil kullanılmıştır.

DEDEKORKUT ANALIZI VE EPİZOT ŞEKLİNDE ÖZETİ

1. Hikaye Adı: Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanini Beyan Eder

Hanim Bey

2. Konu: Ailen'nin çocukluktan çocuklu ve aileye dönüşme

3. Özet

Bayındır Han her sene bir kez Oğuz beylerine ziyafet verir. Bu ziyafeti tertip ederken misafirlerini üç guruba ayırır. Hiç çocuğu olmayanın kara otağa, kızı olanın kızıl otağa, oğlu olanın ak otağa oturmasını emreder. Dirse Han'ın hiç çocuğu yoktur ve kırk yiğidiyle ziyafete katılır. Kara otağa oturtulur. Kara otağın manasını öğrenen Dirse Han ziyafeti terk eder ve üzüntüsünü karısıyla paylaşır. Ona danışır. Karısı ocuğun olabilmesi için bazı şartların yerine getirilmesi gerektiğini söyler. Dirse Han bu şartları yerine getirir. Karısı hamile kalır. Oğlu doğar. On beş yaşına bastığında babasının ordusuna katılır. Dirse Han'ın oğlu Bayındır Hanın güçlü boğasını meydanda yener. Dede Korkut ocuğa Boğaç adını verir. Sonrasında babasından oğlu için taht, at, deve, cübbe, beylik vermesini ister. Dirse Han oğluna bunların hepsini sunar. Kırk yiğit bu durumu kıskanır babayı oğluna karşı düşman eder. Dirse Han kırk yiğidi ve oğluyla ava gider. Kırk yiğit plan yapar. Boğaç'a babasına hünelerini göstermesi için tembih ederlerken, Dirse Han'a oğlunun onu öldüreceği yalanını söylerler. Dirse Han oğlunu ok ile vurur. Dirse Han'ın karısı ilk av için ziyafet hazırlamaktadır. Kötü haberi alır. Oğlunu aramaya kırk ince belli kızla çıkar. Oğlunu bulur iyileştirir. Dirse Han oğlunun öldüğünü sanır. Kırk yiğit Boğaç Han'ın ölmediğini öğrenir. Dirse Han tüm planı anlayıp Kırk yiğidini öldürmeden önce yiğitler plan yapar ve Dirse Han'ı yakalarlar. Dirse Han'ın karısı durumu öğrenir. Oğlunu yüreklendirir ve babasını kurtarmasını ister. Boğaç Han babasını

kurtarır. Bayındır Han, Boğaç Han'a beylik verir. Dede Korkut çıkar ve duasını eder.

4. Karakterler

1. **Bayındır Han:** Kuralcı bir liderdir. Oğuzların üremesi ve bu şekilde nüfuz ile güçlenmesini planlamaktadır. Yiğitliği ve mertliği sever. Boğaç Han'ı bu sebeplerle ödüllendirecektir.
2. **Dirse Han:** İyi niyetli ve karısına saygılı biridir. Sevecen bir eştir. Karısına danışır, onun fikrine önem verir. Saf yapısı yüzünden yiğitlerine inanır. Fakat namert olduklarını sonra anlayacaktır. Hata yapar ve oğlunu öldürmeye kıyamasa da yaralayıp bırakır.
3. **Dirse Han'ın Hatunu:** İyi niyetlidir. Çocuğu olması için ritüellere inanır. Kadına verilen önemle dikkatleri üzerine çeker. Kocası kendisine danışır. Yiğittir oğlunu aramaya çıkar. O oğlunun ve eşinin hayatını kurtarır. İyileştiricidir. Güçlü bir kişiliği vardır. Zekidir; kırk namerdin planını bozar ve ölümle cezalanmalarına vesile olur.
4. **Boğaç Han:** Güçlüdür. Çocuk yaşta boğayı devirir. Başarılıdır, hırslıdır ve yiğittir. Bağışlayıcı özelliği ile ön planadır. Aile kavramına önem verir. Anne sözünün değerini bilir.
5. **Kırk yiğit (namert):** Kötüdür, fesattır, kıskançtır ve haindir. Babayı oğula düşman ederler. Kendi fesatlıklarının cezasını çekerler.
6. **Kırk ince belli kız:** Yiğittir. Hanımlarının yanında ona yardımcı olurlar.
5. **Ana Fikir:** Sonunda ölüm riski dahi olsa aile sevgisi her şeyden önemlidir.

METİN ANALİZİ İÇİN BİR SORGULAMA PLANI:

Aşağıda metin analizlerinde yararlı olabilecek bir sorgulama planı sunuyoruz. Bu tablonun tam ve eksiksiz olduğu düşünülmemelidir. Metin tipleri ve türleri çok çeşitlidir ve bunların her biri kendisine özgü geniş, ayrıntılı bir sorgulama planı gerektirir. Verdiğimiz sorgulama planı sadece basit bir örnek niteliğindedir, analizin bütün aşamalarını içermemektedir.

İkinci olarak önemle belirtmeliyiz ki her metne bu soruların tamamını yöneltmek de gerekmebilir, metnin niteliğine göre yeni sorular sormak gerekebilir. Buna araştırmacı karar verecektir. Metin incelemelerinde sorduğumuz bazı sorular, metnin analizine katkı sağlamayabilir. Bu durumda metnin değerlendirilmesi aşamasında onlardan uzun uzun söz etmeğe gerek yoktur.

I. METNİN TANIMLANMASI

1. METNİN TANIMLANMASI: Metnin adı, yazarı, yayın zamanı, yayın yeri vb. tespit edilmeli ve bu bilgilerin metnin çözümlenmesine katkıları araştırılmalıdır.

2. METNİN TARİHİ ŞARTLARI: Metnin yazıldığı devrin siyasî, sosyal ve kültürel nitelikleri, edebî akımları, modaları...vb. göz önünde bulundurulmalı, bunlar bilinmiyorsa araştırılmalı ve bu unsurların metnin analizine yapabileceği katkılar düşünülmelidir.

3. TEMEL OLARAK HANGİ METİN TİPİ KULLANILMIŞTIR? :

Tek bir metin tipi mi kullanılmıştır? Yoksa birçok metin tipinden mi yararlanılmıştır? Birçok metin tipinden yararlanılmışsa metne hakim olanı hangisidir?

4. METNİN TÜRÜ : Şiir, roman, hikaye, tiyatro... vb. Türün tespiti bazen çok kolay, bazen güç, bezen ise imkansızdır. Bunun için çok zaman türü belirlemek yetmez, metnin niçin o türe ait olduğunun belirtilerini bulmak ve göstermek gerekir.

NOT: Bu bilgiler toplandıktan sonra, bunların metnin analizine ne gibi katkılar yapabileceği mutlaka düşünülmelidir.

II. METNİN “SÖZCELEME HALİ”nin ANALİZİ

1) Kim anlatıyor? Kime anlatıyor? Hangi ortamda ve bağlamda anlatıyor? (zaman ve mekan)

2) Fikir eserlerinde anlatan kişi, yazardır.

3) Hikâye etme metinlerinde anlatan kişi “anlatıcı” adını alır.

4) Tiyatro eserlerinde konuşanlar, “şahıs”lardır, aktörler, bu şahısları dile getirir.

5) Şiirde anlatan, genel olarak şairdir.

6) Metin analizi yaparken anlatanın metne yansıyan “belirtiler”ini (indices) ve

anlatıcının metin karşısında aldığı tavrı gösteren “belirtiler”i bulmak gerekir.

7) Metinde okuyucunun (recepteur) varlığı ve yeri araştırılmalıdır.

8) Alıntı sözler tespit edilmeli ve incelenmelidir.

III. KELİMELERİN ANALİZİ

1) Metinde hangi kelimeler tekrarlanıyor?

2) Metinde görülen başlıca “kelime alanları” nelerdir? Aynı alana ait olan bu kelime guruplarını bulduktan sonra onlara bir üst başlık koymak, yani adlandırmak gerekir. Bazen bu gurupların adlandırılmasında kararsızlığa düşülebilir, bu, aslında yorum safhasının başlaması demektir. Bu kararınız, daha sonra doğruluğu araştırılacak olan bir okuma hipotezinin kurulmasını sağlar.

3) Her kelime alanının metnin bütünlüğü içindeki yerini, önemini kavramaya çalışınız. Kelime alanı bütün metne mi yayılmaktadır, metnin başında, ortasında yahut sonunda mı yer almaktadır? Kelime alanı somuttan soyuta doğru mu gelişmektedir yoksa bunun tersi mi olmaktadır?

4) Kelime alanları arasında nasıl ilişkiler var? Bu ilişkiler bir karşıtlık ilişkisi mi, yoksa bütünleyici ilişkiler mi söz konusudur? Çapraz ilişkiler bulunuyor mu: Yani, iki ayrı kelime alanına da girebilen kelimeler var mı?

5) Kelimelerin yan anlamlarını tahlil ediniz. Küçültücü yahut yüceltici bir niyetle kullanılmış kelimeleri tespit ediniz.

6) Kullanılan dil düzeyini tespit ediniz: Seçkin, halk dili, günlük dil, argo vb...

IV. EDEBÎ SANATLAR

1) Benzerlik üzerine kurulmuş sanatlar: Teşbih, istiare, Teşhis, Alegori vb.

2) Bitişiklik ilişkisi üzerine kurulmuş sanatlar: Mürsel mecaz vb.

3) Israr ve devamlılık üzerine kurulmuş sanatlar: Tedric, mübalağa, tekrîr vb.

4) Zıtlık üzerine kurulmuş sanatlar: Tezat, tesmiye bin nakiz vb. Edebî sanatlar, yazının bir süsü değildir, onlar anlamın kuvvetlendirilmesine ve ifade edilebilmesine hizmet ederler.

V. SÖZ DİZİMİ TAHLİLİ

1) Başlangıç olarak yapılabilecek basit gözlemler: Cümleler kısa mıdır, uzun mudur? Hangi noktalama işaretleri kullanılmıştır? Bir cümleden diğerine nasıl geçiliyor?

2) Kullanılan cümle tipleri: Olumlu cümleler, soru cümleleri, ünlem cümleleri... Meselâ soru cümleleri, ünlemler metnin hangi bölümünde yoğunlaşıyor? Hangi duyguyu yahut gerçeği ifade etmek için kullanılmışlar?

3) Cümlelerin yapısı: İsim cümleleri, fiil cümleleri; basit cümleler, birleşik cümleler; ana cümle, ara cümle, bağımsız cümle, yardımcı cümle..

4) Cümlelerin birbirine bağlanışları: Cümleler birbirine mantık bağlaçlarıyla mı, kronolojik bir sırayla mı bağlanıyor? Yoksa mekan sırası mı tercih edilmiş?

5) Noktalama işaretleri hangi rolü oynuyor?

6) Cümlelerdeki sapmalar: Metindeki bazı cümlelerin yapısı değişik ve anlamlı, manidar olabilir. Cümlelerin yapısında dil kurallarından ve normlarından her sapma tespit edilmeli ve yorumlanmalıdır: Devrik cümle, eksilteli cümleler vb.

VI. FİLLER

a) Şimdiki zaman (Bildirme Kipi): Bu durumda, olaylar gerçekmiş gibi tasarlanmıştır.

B) Geniş zaman (Bildirme Kipi): Bu durumda, gerçek yahut hayalî olaylar söz konusu olabilir.

c) Görülen geçmiş zaman (Bildirme Kipi): Bu durumda da olaylar gerçekmiş gibi tasarlanmıştır, ancak geçmişte tamamlanmıştır.

d) Öğrenilen geçmiş zaman (Bildirme Kipi): Bu durumda olayların gerçekliği hakkında bir garanti verilmemektedir, olmuş da olabilir olmamış da.

e) Gelecek zaman (Bildirme Kipi): Gelecekte olacak bir olayın muhakkak olacakmış gibi ifadesidir. Olgular üzerine kurulan bir tasarı zamanıdır.

f) Şart kipi (Tasarlama Kipi): Bu durumda olaylar bir şarta bağlanmıştır yahut gerçek dışıdır.

g) İstek kipi (Tasarlama Kipi): Konuşanın, vericinin istek ve niyetini anlatır.

h) Gereklik kipi (Tasarlama Kipi): Konuşanın, vericinin kuvvetli isteklerini ve niyetlerini anlatır, zorunluluk ifade eder.

i) Emir kipi (Tasarlama Kipi): Bir emir, bir yasaklama, bir nasihat söz konusudur.

VII. HİKÂYE ETME METİNLERİ

1) Metinde hikaye etme, olay anlatma bölümleriyle tasvirlerin art arda sıralanışına ve bunlar arasındaki ilişkiye dikkat etmek gerekir: Tasvirlerin olaylara katkısı nedir sorusunun cevabı aranmalıdır.

2) Anlatımın, hikaye ediş tarzının anlatılan olaya ilave bir anlam verip vermediğini araştırınız: Hikaye ediş tarzı (narration), anlatılan şeyi daha anlamlı kılıyor mu?

3) Olayların içinde geliştiği zaman ve mekan, sıradan mıdır yoksa olağan üstü müdür?

4) Hikâyenin kahramanlarının olayların içindeki rolleri nelerdir?

Hikayenin

“katılanlar şeması” çıkarılmalı ve tahlil edilmelidir. Olaylar nasıl gelişiyor ? Başarıya mı başarısızlığa mı ulaşıyor ?

5) Tasvirler: Mekânın sembolik bir anlamı var mı? Olayların geçtiği yerle şahıslar arasında ilişki kurulmuş mu? Nesnelere yüklediği roller nelerdir?

Hakim renk ve biçimler nelerdir? Çizilen portreler övücü mü yerici mi?

Şahısların karakter özellikleri nelerdir?.

6) Anlatıcının konumu: Anlatıcı aynı zamanda bir kahraman mı?

1) Sıfır odaklanma. Herşeyi bilen yazarın bakış açısı: Anlatıcı, herşeyi bilen

birisi olarak olayları anlatır, istediği yerleri özetler, istediği yerleri genişletir.

2) Dış odaklanma. Dış bakış açısı: Anlatıcı, anlattığı şeyleri gözlemleyen bir

şahit konumundadır. Tarafsızmış gibi gibi nesnel bir tavırla olup biteni anlatır.

3) İç odaklanma. İç bakış açısı. Bu durumda anlatıcı, hikâyenin bir kahramanıdır. Hikâyeyi bize kendi bakış açısından anlatır.

VIII. ŞİİR

1) Şiiri biçim yönünden inceleyiniz: Nazım şekli, Nazım birimi, vezin, kafiye vb.

2) Kelime alanlarını ve edebî sanatları inceleyiniz.

3) Söz dizimindeki değişiklikleri ve cümlelerin mısra, beyit ve diger nazım birimleri içene yerleşim tarzlarını inceleyiniz.

4) Kafiyeleleri, kafiye şemalarını inceleyiniz.

5) Ahenk yaratan elementleri bulunuz: Kafiyeleler, iç kafiyeleler, aliterasyonlar, asononlar, ses oyunları vb.

6) Şiir geleneğinden sapmalar varsa tespit ediniz.

IX. FİKİR YAZILARI

1) Temin tespiti: Metinde söz konusu edilen nedir? Metin neden söz ediyor?

2) Sözceleme şartlarını tespit ediniz.

3) Yazıda hangi tez yahut tezler savunuluyor? Kim tarafından savunuluyor? Tez açıkça belirtilmiş midir yoksa dolaylı yoldan mı anlaşılmalıdır?

4) Yararlanılan delilleri bulunuz ve derli toplu ifade ediniz. Tez hangi delile dayandırılmış? Karşı tez hangi delille çürütülmüş? Deliller hangi sahaya ait: Dinî mi, ilmî mi...vb. Delil tiplerinden hangileri kullanılmış (Deliller, sağlamlıklarına göre sınıflandırılırlar: meşhurat, makbulât vb.)

- 5) Fikirler hangi örneklerle açıklanmış? Örnekler delil olarak kullanılmış mı?
- 6) Fikirler birbirine nasıl bağlanmış? Mantıkî bağlaçlar ifade edilmiş mi yoksa ifade edilmemiş mi? Metnin her paragrafı bir düşünce adımına mı uygun düşüyor?
- 7) Nasıl bir anlatım düzeni seçilmiş? Fikirler hangi düzende ortaya konulmuş? Nasıl bir akıl yürütme sırası uygulanmış?: Tümden gelim, tüme varım, diyalektik, anolojik vb...
- 8) Kullanılan terimler, söz dizimi özellikleri, yararlanılan edebî sanatlar.
- 9) Yazıda hangi tonalite kullanılmıştır: İnönik mi, polemik mi...?
- Edebi Analiz alanında Halk Edebiyatı'tan Analiz örnek alalım:

Halk Hikâyelerinin Tasnifi

Bugüne kadar halk hikâyesi konusu üzerinde çalışan bazı araştırmacılar bunları konularına, biçimlerine ve çıkış yerlerine göre değişik şekillerde tasnif etmeye çalışmışlardır. Bu hususta ilk adımı Ignacs Kunos atarak; *Türkische Volksromane in Klein - Asien* başlıklı yazısında halk hikâyelerini üç kısma ayırır:

- a) Kahramanlık romanı
- b) Saz şairlerinin romanı
- c) Saz şairlerinin kahramanlık romanı

- Pertev Naili Boratav ise halk hikâyelerini konularına göre değerlendirerek üç başlık altında sıralamıştır:

1. Kahramanlık Hikâyeleri
- II. Aşk Hikâyeleri
- III. Bu Kategorilere Tamamıyla Girmeyen Hikâyeler

Halk Hikayenin İnceleme Metotları

1. Kahramanın ailesi
2. Kahramanın doğumu
3. Kahramanın isim alması
4. Kahramanın eğitimi
5. Kahramanın aşk olması
6. Kahramanın sevilisiyle karşılaşması
7. Kahramanın gurbete gitmesi
8. Kahramanın sevgisinin bir başkasıyla evlenmek istemesi
9. Kahramanın memlekete dönmesi
10. Kahramanın sevgilisine kavuşması ve evlenmesi